

SOMOGYI ÁRON

A Ming-kori katonai víváselmélet leírása és elemzése a *Jixiao Xinshu* víváselméleti értekezései alapján

A híres Ming-kori (1368–1644) tábornok, Qi Jiguang 戚繼光 (1528–1588) 1584-ben jelentette meg¹ átfogó katonai kézikönyvét, a *Jixiao Xinshu*² 紀效新書 [Új értekezés a katonai hatékonyságról]. Qi műve több szempontból is rendkívüli jelentőségű: egyrészt átfogó, enciklopédikus, a hadviselés minden aspektusát érintő jellegével mintául szolgált a későbbi Ming-kori katonai kézikönyvek szerzőinek. Másrészt a *Jixiao Xinshu* tartalmazza több harcművészeti rendszer leírását is, amelyeket Qi katonai felhasználásra alkalmasnak talált, és ezért oktatásukat a kiképzés fontos részének tartotta. A *Jixiao Xinshu* a kínai harcművészeti rendszerek egyik legkorábbi írott forrásának tekinthető, hadtörténeti és harcművészet-történeti jelentőségét azonban tovább növeli, hogy a legrégebbi olyan kínai művek közé tartozik, amelyek – a régi kínai szövegek között egyébként is ritkaságszámba menő – víváselméleti értekezéseket tartalmaznak.³

A *Jixiao Xinshu*ban található víváselméleti szövegek ritka lehetőséget kínálnak arra, hogy megtudjuk, a Ming-kori katonatisztek hogyan gondolkodtak a hatékony fegyveres közelharcról, és hogy melyek voltak azok a taktikai aspektusok, amelyeket a legfontosabbnak tartottak a hatékony hadviselés szempontjából. A víváselméleti értekezések elemzésével egyúttal képet alkothatunk a harcművészetek Ming-kori elméleti megközelítéséről is. Jelen tanulmány a források rövid bemutatását követően prezentál egy értelmezési keretrendszert, amely lehetővé teszi történelmi víváselméleti rendszerek struktu-

¹ Az 1584-ben kiadott mű valójában a *Jixiao Xinshu* második, újraserkesztett, bővített kiadása, amelyet 14 fejezetes kiadásnak is neveznek. Qi művének első kiadása kb. 1561-ben jelent meg, és 18 fejezetből állt, ám tartalmilag szegényebb volt.

² Qi 1782.

³ Jelenlegi ismereteink szerint csak Yu Dayou 俞大猷 *Jian Jing* 劍經 [Értekezés a kardról] című műve korábbi keletkezésű, Yu értekezése azonban, teljes egészében átemelve, a *Jixiao Xinshu* szerves részét képezi, ld. *A forrásokról* szakaszt.

rált leírását és elemzését a sokszor nehezen értelmezhető,⁴ szerkesztetlen forrásszövegekből kivont információk alapján. Ezt követően, a fenti rendszerbe illesztve, részletesen bemutatja a *Jixiao Xinshu* értekezéseiben leírt víváselméleti rendszer tulajdonságait és taktikai szemléletmódját.

A víváselméletről

Egy harcművészeti rendszer elméleti háttére stratégia céljain és taktikai megfontolásain keresztül írható le, fegyveres rendszer esetén ezt nevezzük az adott harcművészet víváselméletének. A víváselmélet azoknak a stratégiai céloknak (pl. az ellenfél megölése, lefegyverzése stb.) és taktikai szemléletmódnak, döntéseknek az összessége, amelyek egy adott harcművészeti rendszerre jellemzőek, és amelyek keretet adnak a rendszerbe foglalt technikák működéséhez. Guy Windsor a történelmi harcművészetek kutatásához írt kézikönyvében a víváselmélet fogalmát a következőképpen határozza meg: „a víváselmélet egy intellektuális, absztrakt struktúra, amelyet a vívók használnak a művészetük leírására, meghatározására és magyarázatára”.⁵ A Ming-kori katonai kézikönyvek vívókönyvei többségükben nem tartalmazznak külön, az elméletet tárgyaló részeket, víváselméleti struktúrájuk legfeljebb a technikai leírásokból következtethető ki. A *Jixiao Xinshu* 10. és 12. fejezetei azonban meglehetősen nagy terjedelmű, kifejezetten általános víváselméleti alapelveket leíró részleteket foglalnak magukba, amelyek különböző fegyvernemekkel egyaránt használhatók. Tekintve hogy ezek az elméleti részek megelőzik a fejezetek konkrét harcművészeti technikai leírásait, feltételezhetjük, hogy ezek adják azt az egységes víváselméleti keretrendszert, amely a műben szereplő összes harcművészeti rendszer elméleti háttereként alkalmazható.

A forrásokról

A *Jixiao Xinshu* víváselméleti értekezéseiben az egyes fegyvernemek víváselméleti háttére nem különül el egymástól. Az értekezések univerzális vívói irányelveket fogalmazznak meg, amelyek számos fegyvernemmel egyaránt

⁴ A történelmi harcművészeti források értelmezésének és interpretálásának nehézségeiről ld. Clements 2016; Burkart 2016.

⁵ Windsor 2018: 34.

használhatók, a szövegek csak az egészen hosszú, pikaméretű szálfegyvereket kezelik külön kategóriaként. A Ming-kori katonai víváselmélet legfontosabb forrásait a *Jixiao Xinsu* 10. és 12. fejezetei tartalmazzák. A 10. fejezet a *Chang bing duan yong shuopian* 長兵短用說篇 [A hosszú fegyverek rövid használatának magyarázata] címet viseli, és általános víváselméleti irányelveket fogalmaz meg a 2 méternél hosszabb fegyverek, elsősorban a pika és a lándzsa használatával kapcsolatban.⁶ A 12. fejezet címe *Duan bing chang yong shuo* 短兵長用說 [A rövid fegyverek hosszú használatának magyarázata]. Ez utóbbi fejezet egyrészt általános elméleti alapelveket fogalmaz meg olyan harci helyzetekre, amelyekben 2 méternél rövidebb fegyverrel harcolunk egy jóval hosszabb fegyver, például pika ellen, másrészt teljes egészében magába foglalja Yu Dayou 俞大猷 (1503–1579) *Jian Jing*⁷ 劍經 [Értekezés a kardról] című művét.

A *Jian Jing* tartalmazza a legátfogóbb ismert Ming-kori víváselméleti rendszert, de az elméletivel azonos terjedelemben tárgyal gyakorlati tanításokat, vívómeneteket⁸ is. Az értekezés – nevével ellentétben – elsősorban botvívó technikákat tartalmaz, de koncepciója szerint a bottal elsajátított víváselméleti rendszer egyformán alkalmazható kardvívás és más szálfegyverek használata során is. Szerzője, Yu Dayou tábornok Qi Jiguang kortársa volt, és hozzá hasonlóan részt vett a *wokou* 倭寇 kalózok elleni hadjáratokban. Yu élete során számos harcművészeti irányzatot tanulmányozott, tudását pedig a *Jian Jing*ben foglalta össze. A *Jian Jing*et azonban nem önálló műként, hanem egy nagyobb munka, a *Zhengqi Tang Ji* 正氣堂集 [Összegyűjtött írások az éltető energiáról] fejezeteként adta közre. A mű többi része főként belső alkímiai koncepciókkal, gyakorlatokkal foglalkozik, ezek jelen témánkhoz nem kapcsolódnak.

A *Jian Jing* felépítése a mai olvasó számára meglehetősen következtelen benyomást kelt.⁹ A szöveg először saját víváselméleti koncepcióit és egyéb harcművészeti tanításait verses formában összefoglaló, úgynevezett emlékeztető versikéket közöl (*zong juege* 總訣歌), amelyek a könnyebb memorizálást segítik. A verses összefoglalók sorát egy-egy gyakorló menet leírása (*xibu fa* 習步法) szakítja meg. Ezt követi az egyes támadástípusok tételes felsorolása

⁶ Továbbá a szerző a hosszú fegyverek kategóriájába sorolja az íjat és a tűzfegyvereket is (Qi 1782: 10. fejezet).

⁷ Yu 1782.

⁸ Egymást követő, egymásra épülő mozdulatok, technikák sorozata.

⁹ Kennedy–Guo 2005: 128–130.

(*zong bumu* 總步目), amely azonban kihagy a felsorolásból számos, a későbbiekben említésre kerülő támadástípust. A *Jian Jing* utolsó, a mű terjedelmének legnagyobb részét kitevő szekciója 154 különálló bekezdésbe rendezve tartalmazza Yu vívórendszerének elméleti tanait, valamint számos konkrét, párvialdal során tipikusan bekövetkező helyzet leírását, vívómeneteket, lépésről lépésre levezetett instrukciókkal. A bekezdések tematikai és tipológiai sorrendje teljes mértékben esetleges és véletlenszerű. Alkalmanként egy-egy technika vagy víváselméleti probléma témája köré több bekezdés is csoportosul, ezek kapcsolódását azonban nem jelzi a szöveg.¹⁰ Az értekezés struktúrája (vagy annak hiánya) azt a benyomást kelti, mintha a szerző minden alkalommal, amikor eszébe jutott egy-egy újabb elméleti koncepció vagy vívói helyzet megoldása, ötletszerűen hozzáírta volna gondolatait a meglévő munkához, mellőzve mindenfajta szerkesztési elvet. A szöveg közé ékelve található három egyszerű diagram, amelyek a vívórendszer legalapvetőbb elméleti koncepcióinak a megértését igyekeznek megkönnyíteni. A *Jian Jing* eredetiből szó szerint átemelt szövegét a *Jixiao Xinsu* 12. fejezetében 14 kép követi, amelyek illusztrálják a Yu Dayou által leírt legfontosabb technikákat és vívói helyzeteket. Ezeket az illusztrációkat Qi Jiguang mellékelte a vívókönyvhöz, annak könnyebb értelmezhetősége érdekében.

A *Jian Jing* egy rendkívül gazdag víváselméleti és gyakorlati harcművészeti forrás, komplex elméleti koncepciókkal és átgondolt vívórendszerrel, értelmezését azonban nagyban megnehezíti szerkesztetlensége, a mai olvasó számára alapvetően elvárt tematikus és logikus struktúra hiánya. Ez utóbbi különösen szembetűnővé válik, ha a szöveget összevetjük az azt közreadó mű, a *Jixiao Xinsu* átgondolt és logikus felépítésével. A *Jian Jing*ben leírt vívórendszer azonban mindent tartalmaz, ami egy teljes értékű harcművészeti rendszertől elvárható, az alapvető testtartással és a fegyver helyes tartásával kapcsolatos instrukcióktól kezdve, támadási és védekezési technikák leírásán át egy komplex víváselméleti rendszerig, amely a vívás majdnem minden aspektusára kiterjed. Átfogó elemzése rendkívül alapos képet ad a Ming-kori fegyveres vívás egy bizonyos, a hadsereg szempontjából is hatékonynak tekintett, ugyanakkor komplexitásában a katonai felhasználás elvárásain túlmutató megközelítéséről.

¹⁰ Néhány esetben olvasható egy-egy hivatkozás az előző bekezdés tartalmára, ezek előfordulása azonban inkább kivétel- és nem szabályszerű.

Egy szerkesztett mű elemzésének problémái

Fontos, hogy felhívjuk a figyelmet a forrásszövegek elemzésével kapcsolatos egyik nagy kérdésre: kezelhetjük-e a *Jixiao Xinshu* 10. és 12. fejezetének elején leírt víváselméleti tanításokat és a Yu Dayoutól a 12. fejezetben szó szerint idézett *Jian Jinget* egy nagy közös víváselméleti rendszerként? Vitathatatlan tény, hogy Yu víváselméleti értekezése egy önálló és teljes értékű vívórendszert tartalmaz, amely nem szorul kiegészítésre. Ugyanakkor Yu munkájával nem kifejezetten a katonai felhasználhatóságot célozta: a *Jian Jing* egy gyakorló harcművészeknek – legyenek bár katonák vagy civilek, kezdők vagy haladók – szóló, komplex víváselméleti koncepciókat tartalmazó rendszer. A benne foglalt elméleti koncepciók lényegét egy, a vívásban járatos kiképzőtiszt ugyan meg tudja tanítani a katonáknak a kiképzés során, ám a leírt technikák jelentős része túl összetett a harctéri alkalmazáshoz vagy akár ahhoz, hogy egy a fegyveres harcban teljesen járatlan újonc értelmezni tudja őket.

Ezzel szemben a *Jixiao Xinshu* két eredeti víváselméleti értekezése rövid, lényegre törő, és csak két specifikus, aszimmetrikus vívói helyzet elméletét tárgyalja, név szerint: a hosszú fegyverekkel való harcot rövid fegyverek ellen és a rövid fegyverekkel való harcot hosszú fegyverek ellen. Ezek a leírások nem tartalmaznak komplex víváselméleti koncepciókat, és nem elegendők ahhoz, hogy valaki ezek segítségével sajátítsa el a vívás művészetét, ugyanakkor egyszerű, könnyen begyakorolható válaszokat kínálnak a harcmezőn gyakran előforduló problémákra. A *Jixiao Xinshu* víváselméleti értekezései kifejezetten a katonai felhasználást célozzák, ugyanakkor hiányosak, nagyon specifikusak, nem tartalmaznak komolyabb víváselméleti koncepciókat. A művet összeállító Qi Jiguang szándéka következtetésünk szerint az volt, hogy a *Jixiao Xinshu* víváselméleti magjaként közreadja Yu rendszerét, és ezt kiegészítse bizonyos elemekkel, amelyek a harctéri felhasználás szempontjából kulcsfontosságúak, de hiányoznak a *Jian Jing*ből.¹¹ A több szövegből összeálló egységes víváselméleti rendszer koncepciójának elmélete mellett szól az a tény is, hogy Qi a 12. fejezet elején található értekezésben, egy technika leírásánál,

¹¹ Ezek az elemek a fegyverek méretét tekintve aszimmetrikus harci szituációk kezelését szolgáló víváselméleti koncepciók. A Yu által leírt vívórendszer elméleti háttere és technikái a nagyjából hasonló méretű fegyverekkel vívott küzdelemben alkalmazhatók hatékonyan, a küzdő felek fegyverei közötti jelentős méretbeli eltérés azonban másfajta taktikai gondolkodást igényel. Bővebben lásd a távolsággal kapcsolatos taktikai koncepciók leírását.

hivatkozik a később közölt *Jian Jingre*: „Pontosan úgy, ahogy a fegyverek dolgait összefoglaló Yu Xujiang¹² módszere szerint.”¹³ Ez a belső hivatkozás is a *Jixiao Xinshu* víváselméleti szövegei közötti kohéziót erősíti. Mindez valószínűsíti, hogy Qi Jiguang szándéka szerint a *Jixiao Xinshu*ban közölt víváselméleti szövegek együtt egy közös elméleti rendszert alkotnak. Ebből következően az elemzés során is célszerű egyetlen, többféle vívói szituációra választ kínáló rendszerként kezelnünk a leírtakat.

Értelmezési keretrendszer egy harcművészet víváselméleti hátterének a leírásához

Nem könnyű feladat megtalálni a megfelelő módszert egy történelmi harcművészeti rendszer elméleti struktúrájának a leírására. Egy több száz éves, közvetlen élő hagyománnyal nem rendelkező harcművészeti rendszer értelmezése és interpretációja önmagában is rengeteg problémát és kérdést vet fel.¹⁴ Ezen kívül, ahogy Guy Windsor fogalmaz: „számos történelmi forrás egyáltalán nem tárgyalja az elméletet, csak alapállások és technikák egy listáját tartalmazza. Más források leírják művészetük elméleti hátterét, de olyan metaforikus vagy kultúrspecifikus¹⁵ fogalmak használatával, amelyek megnehezítik a szöveg mondanivalójának értelmezését”.¹⁶ A technikai fogalmak jelentésének dekódolását különösen nehézé teszi, hogy azok általában eredetileg egy szűk, zárt közegben alakultak ki, majd az évek során az egyes harcművészeti kultúrák fejlődésével számos kulturális réteg rakódott rájuk, amely a mai olvasó számára nem vagy csak részben ismerhető meg.¹⁷ A Ming-kori katonai harcművészeti rendszerek nem rendelkeznek ma élő tradícióval, gyakorlatilag kihalt harcművészetnek számítanak,¹⁸ ezért a kortárs kínai harcművészetek ter-

¹² Yu Dayou művészneve.

¹³ 必如總戎公俞虛江之法 [...] (Qi 1782. 12. *juan*).

¹⁴ A történelmi harcművészeti rendszerek kutatása során felmerülő lehetséges problémákról részletesen ld. Burkart 2016.

¹⁵ A Ming-kori harcművészetek társadalmi és kulturális kontextusának részletes vizsgálatát ld. Li 2018.

¹⁶ Windsor 2018: 34.

¹⁷ Bauer 2016: 51; 56.

¹⁸ A Ming-kor után a katonai és civil harcművészetek teljesen különváltak egymástól. Ezt követően a civil harcművészeti kultúra komoly változáson ment keresztül mind eszmeiségét, mind céljait tekintve. Bővebben ld. Lorge 2012: 195.

minológiáját nem tudjuk segítségül hívni a források értelmezéséhez.¹⁹ Ha azonban egy vívórendszer fogalomkészletének értelmezésével boldogulunk is, egy mai szemmel strukturálatlan vagy rosszul strukturált szövegben nem egyszerű meglátni a víváselméleti rendszer egészét, nem könnyű kiválasztani a kulcsfontosságú taktikai elemeket, amelyek a rendszer jellegét meghatározzák. Az összetettebb történelmi víváselméleti szövegek értelmezése a kutatótól gyakran nem csupán az elméleti harcművészeti ismereteket követeli meg, de a saját vívói tapasztalatot is.²⁰

A legnyilvánvalóbb és legkönnyebben vizualizálható elemek, mint a testtartás, lábmunka, alapállások, a fegyver tartásának módja stb. könnyen felismerhetők, de nem ezek alkotják egy harcművészeti rendszer gerincét. Ezek az elemek csak eszközök, amelyek egy vívórendszer megfelelő működéséhez szükségesek, hogy annak elméleti alapelvei, technikai érvényesülhessenek. Ha szeretnénk átlátni, hogy egy harcművészeti rendszer mit határoz meg saját stratégiai céljaként, és azt milyen taktikai eszközökkel éri el, akkor fel kell állítanunk egy olyan értelmezési keretrendszert, amely tartalmazza azokat a taktikai döntéshozatalhoz kapcsolódó csomópontokat, amelyek a közelharc erőszakos összecsapásokra általánosságban véve jellemzők. Ezt követően az adott harcművészet elméleti hátterét e rendszerbe illesztve meg kell vizsgálnunk, hogy ezeken a csomópontokon az elméleti rendszer milyen taktikai döntéseket hoz meg, illetve milyen a csomópontokhoz köthető koncepciók segítségével értelmezi a harci szituációt. Az alábbiakban felsorolt csomópontokat a szerző több történelmi harcművészeti rendszer ismerete és személyes harcművészeti tapasztalatai alapján jelölte ki. Természetesen lehetségesnek tartjuk víváselméleti rendszerek leírását más pontokra fókuszáló vagy más hangsúlyú²¹ keretrendszer segítségével is,²² ugyanakkor úgy véljük, a választott pontok kulcsfontosságúak egy összecsapás során abból a szempontból, hogy a rájuk adott taktikai válaszok összessége jól reprezentálja egy víváselméleti

¹⁹ Bauer 2016: 59.

²⁰ Bauer 2016: 54–55.

²¹ Ren Hong a késői Ming-kori, korai Qing-kori vívórendszereket magyarázó művében az eredeti szövegek struktúráját követve, bekezdésként elemzi és értelmezi a forrásokat (Ren 2016).

²² Windsor egy hasonló, de bizonyos pontokon eltérő fókuszú keretrendszert javasol a történelmi harcművészetek elméleti hátterének a leírására. Az eltérő hangsúlyok oka, hogy jelen munka a vívórendszer elméleti hátterének a leírását tekinti elsődleges céljának, míg Windsor célja a teljes harcművészeti rendszer leírása (Windsor 2018: 39–66).

rendszer egészét. A jelen kutatáshoz készített értelmezési keretrendszer által vizsgált pontok a következők:²³

- **Stratégiai cél:** ez a cél lehet az ellenfél minél gyorsabb meggyilkolása, harcképtelenné tétele, küzdősportok esetén pont szerzése stb. A stratégiai cél alapvetően határozza meg egy víváselméleti rendszer taktikai eszközeit és döntéseit. Egy Ming-kori katonai felhasználású harcművészeti rendszer stratégiai célja egyértelműen az ellenfél minél gyorsabb és hatékonyabb meggyilkolása. Ez a jelen kutatásban vizsgált víváselméleti rendszerre is igaz, hiszen a legtöbb lejegyzett menet szúrással fejeződik be.
- **Általános irányelvek:** adott rendszer fő fegyvernemének meghatározása, valamint az elvárt vívói tulajdonságok, képességek összessége.
- **Távolsággal kapcsolatos taktikai koncepciók:** mit tekint az adott rendszer vívói távolságnak? Mely távolság nem képezi még a küzdelem részét? Az elméleti rendszer milyen vívói távolságkategóriákat határoz meg, amelyekre eltérő taktikai válaszokat ad (pl. ütéstávolság, birkózótávolság stb.)? A rendszer taktikai megoldásai szempontjából megkülönbözteti-e az eltérő hosszúságú fegyverekkel vívott, úgynevezett aszimmetrikus vívói helyzeteket a szimmetrikusaktól?
- **Idővel kapcsolatos taktikai koncepciók:** milyen keret- és fogalomrendszerben értelmezi az adott vívórendszer a vívás idejét, amelyben a vívó felek akciói egymást követik? Az adott rendszer az első- vagy másodszándékból²⁴ való vívást propagálja? A kezdeményezést vagy a reakciót?
- **Irányokkal kapcsolatos taktikai koncepciók:** a vívórendszer által leírt akciók (támadások, háritások stb.) milyen és hányféle irányok mentén mozognak, hogyan kategorizálja az adott rendszer az akciókat irányuk szerint? Milyen és hányféle célpontot különböztet meg az adott vívórendszer, és ezeket elhelyezkedésük szerint hogyan kategorizálja?

²³ A vívói, víváselméleti koncepciók leírásához, magyarázatához a szövegben az európai történelmi harcművészet-kutatásban bevett terminológiát használjuk. Ezekhez, ahol szükséges, bővebb magyarázatot is mellékelünk, az értelmezésben azonban további segítséget nyújthat a The Association for Renaissance Martial Arts történelmi harcművészet-kutatással foglalkozó szervezet weblapján található terminológiai szótár: url: <http://www.thearma.org/terms2.htm>.

²⁴ Elsőszándékú vívás: minden akció célja az ellenfél azonnali megsebzése. Másodszándékú vívás: az első vagy az első néhány akció célja valamilyen reakció kiprovokálása, nem pedig a találat szerzés.

- **Az ellenfél fegyverének kontrollálásával kapcsolatos taktikai koncepciók:** az adott vívórendszer propagálja-e a fegyverek kötésbe²⁵ kerülését és az abból kivitelezett technikákat? Az adott vívórendszer propagálja-e az ellenfél fegyverének a félreütését? Az adott rendszer propagálja-e az ellenfél fegyverének vagy karjának a megragadását?
- **Akciók tipológiája:** a támadások és háritások elnevezései és leírása.

A *Jixiao Xinshu* víváselméleti rendszerének elemzése

Az alábbiakban a *Jixiao Xinshu* víváselméleti koncepcióit a korábban leírt értelmezési keretrendszerbe illesztve vizsgáljuk:

Stratégiai cél: A *Jixiao Xinshu* víváselméleti rendszere katonai felhasználásra készült, és ez jól látható stratégiai céljában is, amely az ellenfél megölése. Sem a *Jian Jing* menetei között, sem a *Jixiao Xinshu* saját víváselméleti értekezéseiben nem találunk kifejezetten az ellenfél lefegyverzését, ártalmatlanná tételét célzó technikákat vagy koncepciókat. Ellenkezőleg: a *Jian Jing* meneteinek túlnyomó többsége szúrással fejeződik be, ami egyértelmű gyilkolási szándékról árulkodik, és a komplex elméleti koncepciók többsége is a minél tisztábban bevihető szúrásokat teszi lehetővé.

Általános irányelvek: A Qi Jiguang által írt víváselméleti értekezések fő irányelveinek az aszimmetrikus harci szituációkra való felkészítést tekinthetjük. A *Jixiao Xinshu* 10. fejezetét így kezdi:

„A pika előreszegezésének módja könnyű és régi, [de] ha nem ismerjük a rövid használatának módját, és egy támadásunk nem talál be, vagy betalál, de nem kritikus helyen, az ellenfél a rövid fegyverével közelebb kerül, és nem sikerül időben kihátrálnunk, akkor a hossz hátránnyá válik és [fegyverünk] a pusztá kézzel egyenértékűvé [...]”

²⁵ Kötés, lekötés: a két fegyver összeütése során kialakult állapot, amelyben a fegyverek érintkeznek, és keresztezik egymást valamely pontjukon, valamilyen szögben. A legtöbb fegyveres vívórendszerben megtalálhatók az ebből a helyzetből kivitelezett technikák, az állapot elnevezése azonban vívórendszerenként más és más. A kötés, lekötés a középkori német vívórendszerekben használt fogalom (*binden*), amely talán a legismertebb a fent leírt állapot elnevezései közül.

長槍架手易老，若不知短用之法，一發不中，或中不在吃緊處，被他短兵一入，收退不及，便為長所誤，即與赤手同矣 [...]。²⁶

A 12. fejezet víváselméleti értekezésében pedig a következő olvasható:

„Ha az ellenfél lándzsája 1 *zhang* 7-8 *chi* [5-6 m] hosszú, az én fegyverem [hossza] pedig nem haladja meg a 7-8 *chit* [...] Az ellenfél a pikájával villámgyorsn betör, sebesen, akár a hullócsillag, csak ha nagyon képzett vagyok, tudom megakadályozni, hogy az ellenfél pikája áthatoljon a testemen.”

彼之槍一丈七八尺，我之器不過七八尺[...]彼之長槍閃閃而進，疾如流星，我就精熟，隻能格得彼槍不中入我身耳。²⁷

A Qi által leírt víváselméleti koncepciók gyakorlatilag a *Jian Jing*ben leírtakat egészítik ki az abból a műből hiányzó, speciális harci kontextus, a fegyverek hosszának szempontjából aszimmetrikus vívói helyzetek kezeléséhez szükséges tudással. Ennek megfelelően a leírtakhoz kapcsolódó irányelvek is rendkívül egyszerűek: az aszimmetrikus helyzet különleges megoldásokat kíván, amelyek nélkül nem vagy csak kis eséllyel nyerhetünk a harcban. Minden más szimmetrikus harci helyzettel kapcsolatban Yu Dayou és a *Jian Jing* tanításai a mérvadóak.

A *Jian Jing* már a mű legelején leszögezi, hogy a lejegyzett vívórendszer milyen fegyvernemet használ, és mi az e mögött meghúzódó megfontolás:

„Úgy használd a botot, mintha a Négy Klasszikust olvasnád, a *gout*, *daót*, *qiangot*, *bát*²⁸ mind úgy gyakorold, mint egy-egy írást. Ha a Négy Klasszikus már világos, akkor a Hat Klasszikus lényege is világos. Ha ismered a bot használatát, akkor ebből fakadóan már minden éles fegyver [használatának] módját is ismered.”

用棍如讀四書，鉤刀槍鈹如各習一經，四書既明，六經之理亦明矣。若能棍，則各利器之法從此得矣。²⁹

²⁶ Qi 1782: 10. fejezet.

²⁷ Qi 1782: 12. fejezet.

²⁸ *Gou* 鉤: kampós végű szálfegyver; *dao* 刀: egyélű kard; *qiang* 槍: lándzsa, pika; *ba* 鈹: háromágú villában végződő szálfegyver.

²⁹ Yu 1782.

A *Jian Jing* oktatási filozófiája tehát arra az elvre épül, hogy harcművészeti rendszerének elméletét és technikáit a hosszú bot használatán keresztül lehet elsajátítani, de az így megszerzett tudás minden további fegyvernem használata során kamatoztatható.

Víváselméleti koncepcióit tekintve a *Jian Jing* fő irányelve a szövegben több helyen is olvasható, ám az egyik bekezdésben a szerző maga is egyértelműen meghatározza:

„A teljes könyv összefoglalása mindössze nyolc írásjegyen [leírható]: használd ki az ellenfél régi erejének elmúltát, mielőtt az új erejét elindítaná. Mily nagyszerű, mily nagyszerű!”

全書總要：隻是乘他舊力略過，新力未發八字耳。至妙至妙！³⁰

Mindez azt jelenti, hogy a vívórendszer elmélete elsősorban a támadás megfelelő időzítésére épül, és mint az az alábbiakban látható lesz, Yu meglehetősen komplex elméleti struktúrát dolgozott ki ennek a tökéletesen időzített pillanatnak a meghatározására.

Távolsággal kapcsolatos taktikai koncepciók: a *Jixiao Xinshu* a fegyverek hossza alapján különbözteti meg az eltérő taktikai döntéseket igénylő távolságokat. Eszerint, ahogy arról már korábban szó volt, megkülönböztet szimmetrikus és aszimmetrikus vívói helyzeteket, de csak az aszimmetrikus situációkkal foglalkozik. Ezeket két kategóriába sorolja: a hosszú fegyverek rövid használata – vagyis amikor egy hosszú fegyvert használva nézünk szembe egy rövid fegyvert forgató ellenféllel; és a rövid fegyverek hosszú használata – amely helyzet esetén a mi fegyverünk esik a rövid kategóriába, ellenfelünknel pedig hosszú fegyver van. A szöveg besorolása szerint hosszú fegyvernek minősülnek a 8 *chin*él 尺 (kb. 2 1/3 méter; 1 *chi* = 1/3 méter³¹) hosszabb fegyverek. Ilyenek a különféle, alakzatharcban használatos pikák. Rövid fegyvernek minősülnek a 8 *chin*él rövidebbek. Eszerint rövid fegyver minden olyan szálfegyver, amely ebbe a hosszkatagóriába esik, valamint a kard is. Qi megjegyzi, hogy az oldalkard (*yaodao* 腰刀) és pajzs kombinációja „a rövid fegyverek között is rövidnek számít, ezért ezek mellett kötelező a hajítódárda használata”.³² Kardnál rövidebb fegyverekről, például késről, törőről nem esik szó.

³⁰ *Uo.*

³¹ Twitchett–Fairbank 2008: xxi.

³² „本短中之短也而必用標槍” (Qi 1782: 12. fejezet)

A *Jian Jing* nem helyez hangsúlyt a különböző távolságok kategorizálására, nem alkalmaz a hagyományos vívótávolságnál közelebről használható birkózótechnikákat. Egyedül a vívó- és a víváson kívüli távolságot ismeri a rendszer, ám ezt sem jelzi explicit módon, csupán a vívótávolságból való kivonulást leíró technikákban jelenik meg a különbség.

Qi Jiguang a hosszú fegyverek rövid használatát leíró értekezésben a következő instrukciókat adja:

„A pika előreszegezésének módja könnyű és régi, [de] ha nem ismerjük a rövid használatának módját, és egy támadásunk nem talál be, vagy betalál, de nem kritikus helyen, az ellenfél a rövid fegyverével közelebb kerül, és nem sikerül időben kihátrálnunk, akkor a hossz hátránnyá válik, és [fegyverünk] a puszta kézzel egyenértékűvé [...]”

長槍架手易老，若不知短用之法，一發不中，或中不在吃緊處，被他短兵一入，收退不及，便為長所誤，即與赤手同矣[...]。³³

„Az ellenfél fegyvere nem kerülhet kötésbe az én lándzsám belső oldalával, és akkor ebből következően az ellenfél biztosan nem mer könnyedén közel jönni. A kezemben tartott pika húzódjon vissza bő 1 *chi* távolságra, hogy még le tudjam vele szűrni a másikat, ugyanúgy, mintha rövid fegyvert használnék. Ez a hosszú [fegyverek] rövid használatának titka.”

彼器不得交在我槍身內，彼自不敢輕進；我手中槍就退至一尺餘，尚可戳人，與短兵功用同矣，此用長以短之秘也。³⁴

Hosszú fegyverrel való aszimmetrikus küzdelem esetén tehát a fő cél az ellenfél közelkerülésének a megakadályozása, valamint ha ez mégsem sikerülne, a hosszú fegyver visszahúzása és rövid fegyverként való használata.

A rövid fegyverek hosszú használatáról szóló értekezés lényegét a következő részletek tükrözik:

„Tudniillik a kezünkben tartott *chai*, *gun*, *gou* vagy *ba* 6-7 *chin*él hosszabb, és az ellenfél hosszú [támadással] közelít felém, biztosan hatoljak előre 5 *chinyit*, védjem magam kifelé irányuló ütések sorozatával, vagyis »a rúd folyamatos belső ütése« technikát alkalmaztam [...]”

³³ Qi 1782: 10. fejezet.

³⁴ *Uo.*

則所執釵棍鉤鈚皆有六七尺在外，彼若以長入我，必須進深五尺，被我一格打歪，即用棍內連打之法[...]。³⁵

„Először be kell hatolnom a hosszú fegyver [hatókörén] belülré, és csak azután mozoghat a rövid fegyverem szabadon, és [válík] a hosszú fegyver a pusztá kézzel egyenértékűvé.”

一入長兵之內，則惟我短兵縱橫，長兵如赤手同矣。³⁶

„A rövid fegyverek előnye a gyors előretörésben és annak kihasználásában rejlik, hogy a hegyüket nehéz lekötni, mégis hosszan előreállnak.”

短兵利在速進，終難接長持久，即為所乘。³⁷

Mint ahogy az a fenti idézetekből kitűnik, rövid fegyvert alkalmazó aszimmetrikus harci szituáció esetén a *Jixiao Xinshu* a hosszú fegyver félreütését és a hatókörén belülré való gyors betörést tanítja. Megvizsgálva a szöveg által tárgyalt két különböző aszimmetrikus helyzetre adott válaszokat, tisztán látszik, hogy azok pontosan egymás ellentétei: a taktikai célkitűzések mindkét esetben a másik fegyver hosszából fakadó hátrányok kihasználását, a saját fegyver gyengeségeinek az ellensúlyozását célozzák. Ebből is látható, hogy jól átgondolt, a fegyverek tulajdonságaira nagy hangsúlyt fektető elméleti rendszerrel van dolgunk.

Idővel kapcsolatos taktikai koncepciók: a víváselméleti rendszer egyik legfontosabb idővel kapcsolatos jellemzője a másodsándékú vívás. A másodsándékú vívás lényege, hogy a támadások célja nem az azonnali, biztos találat bevitele, hanem az ellenfél valamilyen reakciójának a kikényszerítése különböző akciókkal, támadásokkal, cselekkkel, provokációkkal – ezt nevezzük elővívásnak –, amely reakciót kihasználva azután kivitelezhetők a rendszer technikái. A másodsándékú vívás fontosságát a szöveg több helyen is hangsúlyozza:

„Aki másodszor üt, annak győzelme előbb érik be.”

後發勝先實³⁸

³⁵ Qi 1782: 12. fejezet.

³⁶ *Uo.*

³⁷ *Uo.*

³⁸ Yu 1782.

„Tudd meg, sohasem lehet egyetlen támadással azonnal megsebezni valakit [...]”

知此，決不可一發便要傷人 [...]。³⁹

Továbbá:

„Ne az első alkalommal üsd meg az ellenfelet, csakis a második alkalommal üsd meg őt.”

不打他先一下，隻是打他第二一下。⁴⁰

Yu Dayou víváselméleti rendszerének legfontosabb koncepciója szintén a vívás idejével kapcsolatos. A rendszer a vívásra akciók sorozataként tekint, amelyek egymást követően reakciókat és ellenreakciókat váltanak ki a vívó felekből. Az akciókat a rendszer *zhuannak* 轉 nevezi, ám nem ezek, hanem a *zhuank* egymáshoz viszonyított időbeli sorrendje állnak a *Jian Jing* víváselméletének a fókuszában. Más szóval a megfelelő *zhuank* megválasztását célzó taktikai döntés azon alapul, hogy egy akció *megelőz* vagy *követ-e* egy másikat. A rendszer logikája szerint akciónk jellegét attól függően kell megválasztanunk, hogy az az ellenfél cselekedetét megelőzi vagy követi. Ezzel kapcsolatban így ír a forrás:

„Keményen a másik ereje előtt, lágyan kihasználni a másik ereje után. Ha az ellenfelem elfoglalt, én nyugodtan várok [...]”

剛在他力前，柔乘他力後。彼忙我靜待，[...]。⁴¹

Mindez azt jelenti, hogy ha a kezdeményezés az enyém, és én indítok egy akciót, az erőteljes és agresszív kell, hogy legyen, az ellenfelet reakcióra kell kényszerítenie, mert ha az nem reagál, a támadásom megsebzí. Ezzel szemben, ha az ellenfél kezdeményezett, akkor felesleges azonos erővel reagálnom az ő domináns akciójára, ehelyett valamilyen technika alkalmazásával vissza kell szereznem a kezdeményezést, a saját akcióját ellene fordítva.

A *Jian Jing* víváselméletének legmagasabb szintű koncepciója azonban a fenti két kategória egyikébe sem esik, hanem az ellenfél akciójával azonos *zhuank*ban indított akcióval szerzi vissza a kezdeményezést, és kényszeríti

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

az ellenfelet reakcióra. Az ilyen típusú akciót a rendszer *dangnak* 當 nevezi, amely jelen kontextusban leginkább „a megfelelő pillanat”, „megfelelő időzítés” jelentéssel rendelkezik. A *dang* lényege, hogy egyetlen akcióként akasztja meg az ellenfél támadását, hárítja azt, és támad vissza. A sikeresen kivitelezett *dang* a *Jian Jing* vívórendszerében a vívás csúcspontját jelenti. Ahhoz, hogy a *dang* sikeres legyen, az ellenfél akciójának megfelelő szakaszában kell kivitelezni. Ezt a szakaszt a rendszer *paiwei*nek 拍位 (kb. az ütem helye) nevezi. A *paiwei* eltalálása feltétele a *dang* kivitelezésének. A szöveg így ír:

„Ez a *dang* írásjegy olyan, akár a dalokban az ütem helye, elmondhatatlanul csodálatos.”

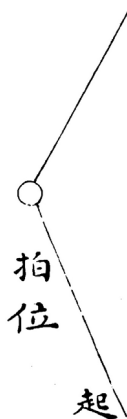
此當字如曲中之拍位，妙不可言，[...]。⁴²

Valamint:

„Az úr az ütem szerepét ismerve harcol.”

知拍任君鬥。⁴³

A szerző a *dang* nehezen magyarázható, elvont koncepciójának megértését három egyszerű diagrammal⁴⁴ igyekezett segíteni, ezek a következők:

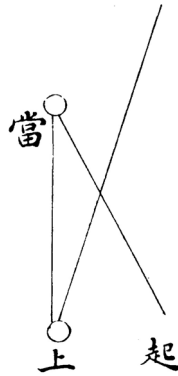


1. diagram: a qi 起 írásjegy az ellenfél akciójának a kezdetét jelöli, a paiwei időpontja ezt követően, de még az akció befejezése előtt található

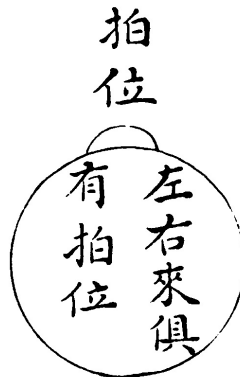
⁴² Yu 1782.

⁴³ Uo.

⁴⁴ A diagramok forrása: Yu 1782.



2. diagram: a qi 起 írásjegy az ellenfél akciójának a kezdetét jelöli, a dang ezt követően valósítható meg. A shang 上 írásjegy a dangba foglalt támadás felső (felülről ereszkedő) irányát jelöli



3. diagram: a képen a következő szöveg olvasható: „a balról és jobbról jövő [támadások esetén] egyaránt van paiwei”. A „balról és jobbról jövő” az ellenfél támadásának lehetséges irányaira utal, amelyek ellen egyaránt alkalmazható a dang, mert megtalálható bennük a paiwei pillanata. Feltehetően az ábra tetején látható kisebb félkör jelzi a paiwei szűk időablakát az ellenfél akcióját jelképező nagyobb körhöz viszonyítva

Írányokkal kapcsolatos taktikai koncepciók: a *Jian Jing* víváselméleti rendszere célpontok tekintetében két fő területet különböztet meg az ellenfél testén: a *nagy kapu* (*da men* 大門) és a *kis kapu* (*xiao men* 小門). A *nagy kapu* a törzs derékon felüli részét és a fejet jelenti, a *kis kapu* az ágyékot és a lábakat. A támadások túlnyomó többségének célpontja a *nagy kapu*. A szöveg a vívómenetek leírásánál ugyanezt a terminológiát használja arra, hogy leírja bizonyos szituációkban a fegyverek helyét, attól függően, hogy azok az alsó vagy

a felső célpontra mutatnak éppen. További, ritkább célpont a kéz, főleg a lekötésből kivitelezett *ti* 剃 és *gun* 滾 támadástípusok esetén. Fontos megjegyezni, hogy a víváselméleti rendszer másodszándékú vívási jellegéből fakadóan gyakori első célpont az ellenfél feje, ez azonban soha nem a támadások valódi célpontja.

Az akciók lehetséges irányait tekintve a rendszer megkülönböztet fentről lefelé irányuló ütéseket (*da* 打), letről felfelé irányuló ütéseket (*jie* 揭), egyenes ütéseket (*zhipo* 直破) és szúrásokat (*sha* 殺). A rendszer propagálja a hatékonyabbnak tartott egyenes támadásokat a letről vagy fentről indított, harántirányúakkal szemben.

Az ellenfél fegyverének kontrollálásával kapcsolatos taktikai koncepciók: a vívórendszer másodszándékú jellegéből fakadóan gyakoriak az ellenfél fegyverének félreütését célzó akciók. Az ilyen akciók célja mindig valamilyen kívánt reakció kikényszerítése az ellenfélből, ezáltal utat nyitva egy valódi, a testet célzó támadásnak.

A rendszer előszeretettel alkalmazza a lekötéseket is. A fentebb, az idővel kapcsolatos koncepciók között említett *dang* megfelelő alkalmazása esetén is gyakori, hogy lekötés következik be, amelyet a vívó a maga előnyére fordíthat. A lekötést a rendszer *ollónak* (*jian* 剪) nevezi (feltehetően a két fegyver által formált ollószerű forma után), és megkülönbözteti kicsi (*xiao jian* 小剪) és nagy (*da jian* 大剪) változatát. *Kicsi olló* esetén a fegyverek a hegyükhöz közelebb találkoznak, *nagy olló* esetén pedig a vívók kezéhez közelebb. Az *olló*-ból kivitelezett leggyakoribb akció az egyenes szúrás, ezt azonban megelőzheti az ellenfél fegyverén végigcsúsztatott ütés, amelynek gyakori célpontja a fegyvert markoló kéz. Ennek a támadástípusnak az alulról felfelé irányuló változatát *gunnak* 滾, fentről lefelé irányuló változatát pedig *tinek* 剃 nevezük. A rendszer a legtokéletesebb támadásnak azt tekinti, ha az ellenfél mozdulatába a *paiwei* elmélete szerinti megfelelő pillanatban egyenesen beleütve, a lekötésből irányuló egyetlen sima mozdulattal szúrunk:

„Ha középén létrejön a *paiwei*, nem emeljük le [fegyverünket az ellenféléről], nem alkalmazunk *tít* vagy félreütést, csak kezünket előrelelendítve szúrunk, és mindezt igen szűk [mozdulattal].”

中間有拍位，不用拔剃洗落，隻撒手殺，則又緊矣。⁴⁵

⁴⁵ Yu 1782.

Akciók tipológiája:

- *Da* 打: fentről lefelé irányuló harántütés
- *Jie* 揭: letről felfelé irányuló harántütés
- *Zhipo* 直破: függőleges ütés
- *Sha* 殺: szúrás
- *Gun* 滾: lekötésből az ellenfél fegyverén végigcsúsztatott, alulról induló ütés
- *Ti* 剃: lekötésből az ellenfél fegyverén végigcsúsztatott, felülről induló ütés
- *Dang* 當: a *paiwei* pillanatában kivitelezett ütés, amely megakasztja az ellenfél fegyverét
- *Hong* 哄: csel, hamis akció az ellenfél megtévesztésére
- *Gou* 勾: provokáció, szándékosan nem védett nyílás

Az akciók tipológiája jól mutatja, hogy a különféle támadástípusok a fent említett összes lehetséges célpont fenyegetését lehetővé teszik, különböző irányokból. A *gun* és a *ti* a fegyverek kötésbe kerülését használják ki. A *hong* és a *gou* tipikusan a másodszándékú vívőrendszerekre jellemző akciótípusok.

Összefoglalás és a kutatás jelentősége

A fentieket figyelembe véve egyértelműen látható, hogy a *Jixiao Xinshu* vívás-elméleti rendszere, a *Jian Jing* adoptálásával egy rendkívül komplex vívőrendszer, amely a katonai igényeket maximálisan képes volt kielégíteni. Magába foglalja a kezdők kiképzéséhez szükséges alapvető ismereteket, de mély és komplex elméleti háttérrel biztosít a tapasztalt vívók képzéséhez is. A rendszer két legfőbb fókuszja a vívás idejének taktikus szemlélete, valamint a távolság taktikai kihasználása a fegyverek eltérő hosszából fakadó aszimmetrikus harci szituációkban. A vívás idejével kapcsolatos taktikai koncepciókat a *Jian Jing* írja le. Ezek közül a legfontosabbak a másodszándékú vívói szemlélet és a támadás az ellenfél akciójához viszonyított tökéletes időzítése. A távolsággal kapcsolatos taktikai koncepciók a *Jixiao Xinshu* eredeti szövegének a részét képezik. Tartalmuk lényege, hogy rövid fegyverrel hosszabb fegyver ellen harcolva fontos minél gyorsabban a hosszú fegyver effektív hatókörén belülré kerülni, ahol az már nem használható hatékonyan; hosszú fegyverrel pedig mindenáron távol kell tartani a rövidebb fegyverrel harcoló ellenfelet.

Érdekesképpen megemlíthető, hogy a *Jixiao Xinshu* víváselméleti rendszerének másodszándékú vívói szemlélete, valamint a vívás idejének akciókra való felosztása jelentős hasonlóságot mutat a XVI. századi itáliai vívómester,

Achille Marozzo (1484–1553) tempóelméletében megfogalmazott időszaklélettel.⁴⁶ Ezenkívül a *dang* koncepciója, nevezetesen hogy egyetlen akcióként hárítja az ellenfél támadását, és támad vissza, lényegében megegyezik a XIV. századi német vívómester, Johannes Liechtenauer⁴⁷ *absetzen* nevű technikájával.⁴⁸ A hasonlóságok természetesen nem jelentenek semmiféle kapcsolatot az európai és a kínai történelmi vívórendszerek között, viszont jól mutatják, hogy időtől, kultúrától és földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül hasonló tulajdonságú fegyverek használata csak hasonló, véges számú variációjú taktikai megfontolás szerint működhetett hatékonyan.

A *Jixiao Xinshu* víváselméleti rendszerének itt közölt, strukturált leírása harcművészet-történeti és kultúrtörténeti forrásként önmagában is érdeklődésre tarthat számot. Segítségével megismerhetjük, hogy a Ming-kor művelt és tapasztalt katonatiszti melyen absztrakt koncepciók segítségével értelmezték és próbálták megzabolázni azt a kaotikus jelenséget, amelyet erőszakos fegyveres összecsapásnak nevezünk. Nem szabad azonban megfeledkeznünk a Qi Jiguang által lejegyzett víváselméleti rendszer hadtörténeti jelentőségéről sem. Ismert történelmi tény,⁴⁹ hogy Qi különlegesen kiképzett hadserege kulcs szerepet töltött be a *wokou* kalózok leverésében az 1550-es, 60-as években. Az ekkor alkalmazott kiképzési módszerek jelentős részét a tábormok később a *Jixiao Xinshu*-ban jegyezte le. Qi *Mingshiben* található életrajza tartalmaz egy részletet, amely arra enged következtetni, hogy a fent bemutatott víváselméleti rendszer is részben vagy egészében a kiképzés részét képezte:

„Amikor Jiguang Zhejiangba érkezett, látta, hogy a reguláris hadsereg gyakorlatlan a hadviselésben [...] kérvényezte háromezer fő toborzását, és megtanította nekik az ütés és szúrás módját, a hosszú és rövid fegyverek használatát [...]”

繼光至浙時，見衛所軍不習戰，[...]請召募三千人，教以擊刺法，長短兵迭用，[...]。⁵⁰

A „hosszú és rövid fegyverek használatának” említése valószínűsíti, hogy Qi már ekkor a *Jixiao Xinshu*-ban leírtakhoz hasonló víváselméleti koncepciókat

⁴⁶ Marozzo 1536.

⁴⁷ Liechtenauer születésének és halálának pontos dátuma ismeretlen.

⁴⁸ Anonymous 1389.

⁴⁹ Twitchett–Fairbank 2008: 503.

⁵⁰ Zhang 1739.

tanított katonáinak. Amennyiben ez a következtetésünk helyes, az azt jelenti, hogy Qi víváselméleti rendszerének megismerésével rendkívül részletes képet kapunk arról, hogyan is harcoltak a tábornok katonái. Ennek révén pedig egy lépéssel közelebb kerülhetünk annak megértéséhez, hogy pontosan milyen új tényezők tették lehetővé Qi serege számára a *wokou* kalózok legyőzését más Ming hadvezérek korábbi kudarcait követően.

Végezetül felhívnom a figyelmet arra, hogy a *Jixiao Xinshu* víváselméletének strukturált leírásához használt értelmezési keretrendszer további jövőbeli, történelmi vívórendszerek leírását célzó kutatásokban is felhasználható. Ebben a minőségében jelen munka hozzájárulhat a harcművészet-kutatás viszonylag fiatal, de dinamikusan növekvő tudományterületének⁵¹ további fejlődéséhez.

A kutatás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

Elsődleges források

- Qi, Jiguang 戚繼光 1782. *Jixiao xinshu* 紀效新書 [Új értekezés a katonai hatékonyságról]. (SKQS ed.)
- Yu, Dayou 俞大猷 1782. „Jian Jing 劍經 [Értekezés a kardról]” In: Qi Jiguang 戚繼光. *Jixiao Xinshu* 紀效新書 [Új értekezés a katonai hatékonyságról]. (SKQS ed.)
- Zhang, Tingyu 張廷玉 (ed.) 1739. *Ming Shi* 明史 [A Ming-dinasztia krónikája] (forrás: Wikisource url: <https://zh.wikisource.org/wiki/%E6%98%8E%E5%8F%B2> utolsó megtekintés: 2019. 06. 23.).

Felhasznált másodlagos szakirodalom

- Anonymous ca. 1389. M53. Cod. Hs. 3227a. [*Nürnberger Handschrift, Codex Döbringer*].
- Bauer, Matthias Johannes 2016. „Teaching How to Fight with Encrypted Words: Linguistic Aspects of German Fencing and Wrestling Treatises of the Middle Ages and Early Modern Times”. In: Jaquet, Daniel – Verelst, Karin – Dawson, Timothy (eds.) *Late Medieval and Early Modern Fight Books: Transmission and Tradition of Martial Arts in Europe (14th–17th Centuries)*. Leiden–Boston: Brill, 47–61.
- Bowman, Paul 2015. „Asking the Question: Is Martial Arts Studies an Academic Field?”. *Martial Arts Studies* 1: 3–19.
- Burkart, Eric 2016. „Limits of Understanding in the Study of Lost Martial Arts”. *Acta Periodica Duellatorum* 4/2: 5–30.

⁵¹ Bowman 2015.

- Clements, John 2016. „Problems of Interpretation and Application in Fight Book Studies”. In: Jaquet, Daniel – Verelst, Karin – Dawson, Timothy (eds.) *Late Medieval and Early Modern Fight Books: Transmission and Tradition of Martial Arts in Europe (14th–17th Centuries)*. Leiden–Boston: Brill, 189–215.
- Guo, Elisabeth – Kennedy, Brian 2005. *Chinese Martial Arts Training Manuals; A Historical Survey*. Berkeley, California: Blue Snake Books.
- Li, Jiyuan 李吉远 2018. *Mingdai Wushushi Yanjiu* 明代武术史研究 [A Ming-kori harcművészet-történet vizsgálata]. Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe 中国社会科学出版社.
- Lorge, Peter 2012. *Chinese Martial Arts: from antiquity to the twenty-first century*. New York: Cambridge University Press.
- Marozzo, Achille 1536. *Opera Nova*. (Wilson, William trans.) Modena: D. Antonio Bergolae. (Forrás: Wiktenauer. url: https://wiktenauer.com/wiki/Achille_Marozzo. utolsó megtekintés: 2019. 06. 23.)
- Ren, Hong 任鸿 2016. *Shoubilu, Wuyinlu Shiyi – Mingdai Qiangfa Duanbing Jiemi* 手臂录·无隐录释义：明代枪法短兵解密 [A Shoubilu és a Wuyinlu interpretációja – a Ming-kori lándzsavívás és rövidfegyverek titkainak megfejtése]. Shanxi Kexue Jishu Chubanshe 山西科学技术出版社.
- The Association for Renaissance Martial Arts *Definitions & Study Terminology*. <http://www.thearma.org/terms2.htm> (utolsó megtekintés: 2019. 06. 23.).
- Twitchett – Fairbank (eds.) 2008. *The Ming Dynasty, 1368–1644, Part I*. [The Cambridge History of China 7.] New York: Cambridge University Press.
- Windsor, Guy 2018. *The Theory and Practice of Historical Martial Arts*. Spada Press.